

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังนี้

- แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

(กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. “เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ”, 2553 : ออนไลน์)

1. แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ ซึ่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วนดังนี้

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้

* ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

* ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

* การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

10 การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

* เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

* เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

2. แนวคิดในการประเมินเพื่อชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2545 อ้างในอารี วิบูลย์พงศ์, ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ, 2551)

ซึ่งการวิเคราะห์การประเมินเพื่อชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 หลักเกณฑ์ ได้แก่ กระบวนการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ การพัฒนาที่ยั่งยืนของทุน 4 ประการ ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

(1) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ ซึ่งการศึกษาในครั้งได้ใช้กระบวนการบริหารจัดการ 7 กระบวนการ (ของอารี วิบูลย์พงศ์, ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ, 2551 ซึ่งได้ปรับปรุงมาจากเกณฑ์กระบวนการบริหารจัดการ 7 ประการ ของ อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2545) สำหรับรายละเอียดการวิเคราะห์การประเมินตนเองในแต่ละเกณฑ์ของระดับสมาชิก ซึ่งมีการพัฒนาคำถามย่อยในแต่ละด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ

กระบวนการบริหารจัดการ 7 กระบวนการ เป็นเกณฑ์ที่ชี้ให้เห็นวิธีปฏิบัติ และปัจจัยเอื้อในการบริหารจัดการของธุรกิจ ใน 7 ด้าน ได้แก่

(1.1) การบริหารองค์การ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 13 ข้อ ดังนี้

1. สมาชิกมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการกิจการเป็นอย่างดี
2. มีการจัดสรรภาระหน้าที่/การแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการภายในกิจการอย่างเหมาะสม

3. ท่านและสมาชิกมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

4. มีการจัดทำแผนองค์การเป็นลายลักษณ์อักษร

5. มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

เป็นอย่างดี

เป็นอย่างดี

6. การดำเนินการบรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้
7. มักมีปัญหาขัดแย้งภายในกิจการ
8. สมาชิกมีความรู้ความสามารถหรือมีความเข้าใจในด้านการบริหาร
9. สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเองในฐานะเป็นสมาชิก
10. ท่านมีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารองค์การเป็นอย่างดี
11. ท่านมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเองเป็นอย่างดี
12. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์การจากภายในกิจการ
13. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์การจากภายนอกกิจการ

(1.2) การบริหารตลาด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 19 ข้อ ดังนี้

ภายในกลุ่ม

พัฒนาเอกชน

1. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากคณะกรรมการหรือสมาชิก
2. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า
3. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่ายการตลาด
4. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์การ
5. มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
6. เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น (เพิ่มคุณภาพ)
7. เน้นการหาตลาดเพิ่มมากขึ้น (เพิ่มยอดขาย)
8. เน้นการทำตลาดเชิงรุก และมีความสามารถเพียงพอ
9. เน้นการทำตลาดเชิงรับ
10. ผลผลิตของท่านขายในพื้นที่
11. ผลผลิตของท่านหากขายไม่ได้ท่านมีช่องทางอื่นเพื่อระบายสินค้า
12. มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและนำไปใช้จริง
13. กิจการของท่านใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการลดความเสี่ยงด้าน

การตลาดก่อนผลิตเพิ่มเติม

เป็นอย่างดี

14. การแสวงหาตลาดเพิ่มขึ้นเชิงรุกเป็นการใช้ความพยายามและมุ่งมั่น
15. ท่านมีความรู้ความสามารถหรือมีความเข้าใจการบริหารการตลาด
16. ท่านรู้ความเคลื่อนไหวของราคาผลิตภัณฑ์ในท้องตลาดเป็นอย่างดี

12 การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

17. ท่านรู้ปริมาณผลผลิตในท้องตลาดเป็นอย่างดี
18. กิจการเกิดการเรียนรู้จากภายในกิจการ ด้านการบริหารการตลาด
19. กิจการมีการเรียนรู้จากภายนอกกิจการ ในด้านการบริหารการตลาด

(1.3) การบริหารการเงิน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 15 ข้อ ดังนี้

1. ใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก
2. มักประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน
3. สามารถแก้ไขหรือจัดการปัญหาเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอเป็น

อย่างดี

4. ไม่ก่อกวนเงินเกินความสามารถในการจัดการ
5. มีการวางแผนการเงินและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
6. มีการจัดทำบัญชี อย่างเป็นระบบ
7. ใช้บัญชีเพื่อประกอบการวางแผนทางการเงิน
8. มีผู้บริหารการเงินที่มีวุฒิการศึกษาทางบัญชีและ/หรือการเงินอย่าง

เพียงพอ

9. ฝ่ายการเงินมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเงินเป็นอย่างดี
10. ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเป็นอย่างดี
11. กลุ่มมีชื่อเสียงซึ่งสามารถหาเงินสนับสนุนรูปแบบต่าง ๆ ได้ง่าย
12. ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก
13. เรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์ในอดีต
14. ค่อยๆไปเรียนรู้ไป
15. ได้รับการฝึกอบรมบ่อย ๆ จากหน่วยงานภายนอก

(1.4) การบริหารการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคนิคการผลิต

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 48 ข้อ ดังนี้

1. มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
2. ท่านผลิตเพื่อให้มีรายได้ตลอดทั้งปี
3. ท่านผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก
4. ท่านผลิตสินค้าหลากหลายเพื่อจำหน่าย
5. ท่านสามารถทำการผลิตได้ทันเวลาโดยใช้คนครอบครัวช่วยกัน
6. ท่านสามารถดูแลการผลิตทั้งหมดได้ทั่วถึง
7. ท่านมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าเพื่อนบ้าน

8. ท่านสามารถลดต้นทุนการผลิตได้มากกว่านี้
9. มีการวางแผนการผลิตและนำแผนไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
10. มีการจัดการของเหลือจากการผลิตอย่างเหมาะสม
11. มีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต (ทั้งระหว่างการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์)

12. การผลิตของท่านมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
13. ผู้ที่รับผิดชอบในด้านบริหารการผลิต มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี

14. ท่านมีความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตเป็นอย่างดี
15. ท่านมีความรู้ใหม่ในการผลิต
16. ท่านถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น
17. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
18. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาในด้านรูปแบบและสีสันทันเป็นอย่างดี
19. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาการบรรจุหีบห่อเป็นอย่างดี
20. เมื่อความต้องการตลาดเปลี่ยนแปลง กิจการ สามารถเปลี่ยนแปลงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการตลาดเป็นอย่างดี

21. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี

22. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี

23. เกิดจากการลองผิดลองถูก
24. เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นภายในกิจการ และการต่อยอด
25. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก โดยความริเริ่มของกิจการ

26. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก

27. มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิต
28. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัด

29. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัด

แรงงาน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... 30 พ.ย. 2555.....
เลขทะเบียน..... 250767.....

14 การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

30. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัด
เวลา

31. มีการตรวจเช็คดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้อยู่อย่าง
สม่ำเสมอ

32. เลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

33. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่าง
สม่ำเสมอ

34. กิจการของท่านมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตอย่างเหมาะสม

35. กิจการของท่านสามารถเพิ่มผลผลิตได้โดยใช้วัตถุดิบเท่าเดิม

36. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของ
กิจการเป็นอย่างดี

37. สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในกิจการ

38. จากการลองผิดลองถูก

39. จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นและการต่อยอด

40. สมาชิกมีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกกิจการ

41. นำภูมิปัญญาจากท้องถิ่นอื่นมาปรับใช้ในด้านเทคโนโลยี

42. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีการผลิตจาก
ภายนอก โดยความคิดริเริ่มของกิจการ

43. ได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือ
จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก

44. มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการใช้งาน

45. มีจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเป็นของตนเอง
เพียงพอกับความต้องการใช้งาน

46. แรงงานมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้
เป็นอย่างดี

47. ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการ
ต่อยอดภูมิปัญญา

48. ใช้เทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกชุมชนโดยไม่เดือดร้อน

(1.5) การบริหารการจ้างงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 17 ข้อ ดังนี้

1. การผลิตของท่านใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก

2. ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
3. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
4. มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
5. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต
6. ผู้ปฏิบัติงานได้มีทักษะความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น
7. ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาถูกลงกว่า

ท้องตลาด

8. มีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานเต็มความสามารถ
9. มีการคัดเตือน/กำหนดบทลงโทษ หากผู้ปฏิบัติงานทำงานไม่เต็ม

ความ สามารถ

10. มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของ

แรงงาน

11. มีการแบ่งงานตามความถนัดและเหมาะสม
12. มีการวางแผนการใช้แรงงานและนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
13. มีจำนวนแรงงานที่เป็นสมาชิกเพียงพอกับที่กิจการต้องการตลอด

ทั้งปี

14. ทักษะของแรงงานที่เป็นสมาชิกของกิจการ สอดคล้องกับความ

ต้องการเป็นอย่างดี

15. มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม
16. กิจการของท่านมีชื่อเสียงและช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสก้าวหน้า

ในอาชีพในอนาคต

17. กิจการของท่านมีลักษณะเด่นที่ทำให้แรงงานที่มีคุณภาพอยากจะ

มาทำงานด้วย

(1.6) การบริหารวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 20 ข้อ ดังนี้

1. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชน (รวมทั้งที่เป็นของกิจการ)
2. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากกิจการ
3. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายนอกชุมชน
4. วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตคัดเลือก/พิจารณาจากแหล่ง

จำหน่ายวัตถุดิบ (ความน่าเชื่อถือ/ความคุ้นเคยของพ่อค้า)

16 การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตคัดเลือก/พิจารณาจากคุณภาพ
วัตถุดิบเป็นหลัก

6. มีการตรวจสอบวัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
7. มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม
8. กิจการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
9. กิจการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม
10. หากปัจจัยการผลิตใดขาดแคลนท่านสามารถหาปัจจัยอื่นมา
ทดแทนได้

11. หากปัจจัยการผลิตที่ใช้สามารถใช้วัตถุดิบอื่นทดแทนได้โดยไม่ทำ
ให้ผลิตภัณฑ์คุณภาพต่ำลง

12. ท่านมีกฎเกณฑ์ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่
13. กฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรร่วมกันในพื้นที่ที่มีการปฏิบัติอย่าง
เคร่งครัด

14. ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีอย่างพอเพียงใน
ปัจจุบัน

15. ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีอย่างพอเพียงในอนาคต
(10 ปี)

16. วัตถุดิบหลักที่ใช้ เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมัน
เชื้อเพลิง)

17. คุณภาพและมาตรฐานของวัตถุดิบหลักที่มีอยู่ภายในชุมชนตรงกับ
ความต้องการของกิจการ

18. กิจการของท่านมีลักษณะเด่นที่ทำให้ผู้จำหน่ายวัตถุดิบหลักอยาก
จำหน่ายวัตถุดิบให้

19. กิจการของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา
20. กิจการของท่านเป็นผู้ซื้อวัตถุดิบรายใหญ่ในชุมชนทำให้หา
ผู้ต้องการจำหน่ายได้ง่าย

(1.7) การบริหารสวัสดิการชุมชน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้
1. สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้าน
ความรู้ของคนในชุมชน

2. สวัสดิการของกิจการของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่ง
แวดล้อมในชุมชน

ชุมชน

3. สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีใน

4. กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม

5. กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้างเป็นอย่างดี

6. องค์กรของรัฐและเอกชนจากภายนอกมาส่งเสริมให้กลุ่มมีการจัดการสวัสดิการให้กับชุมชน

7. กิจการมีความเข้มแข็งสามารถให้การสนับสนุนสวัสดิการชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

8. ท่านเน้นการให้สวัสดิการแก่สมาชิกในกลุ่มก่อน (ชุมชนหรือองค์กรภายนอก)

9. สมาชิกเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่ชุมชน

(2) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษานี้ได้ใช้เกณฑ์ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ข้อ ตามผลการศึกษาของอารี วิบูลย์พงศ์, ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2551) ในโครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบดังต่อไปนี้

(2.1) การใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

1. เทคโนโลยีที่ใช้เหมาะสมกับขนาดการผลิต

2. ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ถูกหลักวิชาการ

3. มุ่งเน้นเทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐาน (ISO GAP GMP และ

อื่น ๆ)

(2.2) การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 11 ข้อ ดังนี้

1. มุ่งใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. มีการวางแผนการผลิตและนำแผนไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ท่านมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าเพื่อนบ้าน

4. กิจการสามารถเพิ่มผลผลิตโดยใช้วัตถุดิบเท่าเดิม

5. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัด

ต้นทุน

6. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัด
แรงงาน

7. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อประหยัดเวลา

8. มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของ
แรงงาน

9. มีการแบ่งงานตามความถนัดและเหมาะสม

10. มีการวางแผนการใช้แรงงานและนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

11. มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัสดุคืบอย่างเหมาะสม

(2.3) มีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 14 ข้อ ดังนี้

1. ใช้หลักบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

2. ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน

3. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด

4. มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน

5. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต

6. ผู้ปฏิบัติงาน ได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาถูกลงกว่า

ท้องตลาด

7. มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม

8. วัสดุคืบหลักที่ใช้เป็นวัสดุคืบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมัน

เชื้อเพลิง)

9. กิจการของท่านมีการซื้อวัสดุคืบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา

ความรู้ของคนในชุมชน

10. สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้าน

แวดล้อมในชุมชน

11. สวัสดิการของกิจการของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่ง

ชุมชน

12. สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีใน

13. กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม

ชุมชน

14. สมาชิกเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่

(2.4) มีการบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

ทรัพยากร

1. ใช้หลักบริหารจัดการที่ และคำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและ
2. มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัสดุคิบอย่างเหมาะสม
3. กิจการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัสดุคิบภายในกลุ่ม
4. กิจการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัสดุคิบเพิ่ม
5. ปริมาณวัสดุคิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีอย่างพอเพียงในปัจจุบัน
6. ปริมาณวัสดุคิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีอย่างพอเพียงในอนาคต

(10 ปี)

เชื้อเพลิง)

แวดล้อมในชุมชน

7. ใช้วัสดุคิบหลักจากภายนอกชุมชนได้โดยไม่เดือดร้อน
8. วัสดุคิบหลักที่ใช้เป็นวัสดุคิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมัน
9. สวัสดิการของกิจการของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่ง

(2.5) ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่

เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

เหมาะสม

ต้องการตลาดได้

แรงงาน

ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อย่างสม่ำเสมอ

เป็นอย่างดี

เพียงพอกับความต้องการใช้งาน

1. ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่
2. มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
3. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัด
4. เลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิต
6. กิจการของท่านมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตอย่างเหมาะสม
7. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของกิจการ
8. มีจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเป็นของตนเอง

9. แรงงานมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี
10. มีจำนวนแรงงานที่เป็นสมาชิกเพียงพอกับที่กิจการต้องการตลอดทั้งปี

(2.6) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 4 ข้อ ดังนี้

1. มีขนาดการผลิตที่อยู่ในวิสัยที่สามารถจะจัดการกับจำนวนสมาชิกได้
2. ขนาดการผลิตสอดคล้องกับความสามารถในการขยายของกิจการ
3. ขนาดการผลิตเหมาะสมกับทุนที่มี
4. ท่านสามารถทำการผลิตได้ทันเวลา โดยใช้คนในครอบครัวช่วยกัน

(2.7) ไม่โลภจนเกินไป/หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

1. เน้นทำกำไรสูงสุดในทุกช่วงเวลา
2. ไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
3. มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
4. เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น (เพิ่มคุณภาพ)
5. ใช้เงินทุนภายในของกิจการเป็นหลัก
6. ไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการจัดการ
7. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
8. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาในด้านรูปแบบและสีสันทันเป็นอย่างดี
9. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เรียบร้อย เป็นอย่างดี

(2.8) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

1. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
2. มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
3. มีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต (ทั้งระหว่างการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์)

(2.9) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

1. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
2. ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
3. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด

4. มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
5. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต
6. ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาต่ำกว่า

ท้องตลาด

7. มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม

(2.10) ข้อสัจธรรมสุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 2 ข้อ ดังนี้

1. ข้อสัจธรรมสุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
2. กิจการของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา

(2.11) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถ

ในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

1. กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย
2. เน้นการทำตลาดเชิงรุก และมีความสามารถเพียงพอ
3. เน้นการทำตลาดเชิงรับ
4. มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
5. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง
6. เมื่อความต้องการตลาดเปลี่ยนแปลง กิจการสามารถเปลี่ยนแปลง

สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการตลาดเป็นอย่างดี

7. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็น

อย่างดี

(2.12) มีการบริหารความเสี่ยง

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 8 ข้อ ดังนี้

1. มุ่งใช้เงินทุนภายในของกิจการเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้เงินเกินความสามารถในการจัดการ
2. มุ่งสร้างเครือข่ายการผลิต
3. มุ่งสร้างเครือข่ายการตลาด
4. มุ่งสร้างเครือข่ายวัตถุดิบ
5. มุ่งเน้นตลาดภายในมากกว่าตลาดภายนอก
6. มุ่งตลาดที่มีความมั่นคง
7. ทำการตลาดโดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน

8. ใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการลดความเสี่ยงด้านการตลาด

(2.13) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่

ไกลจากแหล่งผลิต

คำถามย่อยในข้อนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 6 ข้อ ดังนี้

1. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต

2. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชน (รวมทั้งที่เป็นของกิจการ)

3. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากกิจการ

4. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายนอกชุมชน

5. กิจการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม

6. กิจการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม

(2.14) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

คำถามย่อยในข้อนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

1. มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

2. มีการจัดทำแผนองค์การเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง

3. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง

4. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า

5. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่ายการตลาด

6. มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและนำไปใช้จริง

7. มีการวางแผนการเงินและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม

8. ใช้บัญชีเพื่อประกอบ การวางแผนทางการเงิน

9. มีการวางแผนการผลิตและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม

10. มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของ

แรงงาน

(2.15) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกิจการ

คำถามย่อยในข้อนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 21 ข้อ ดังนี้

1. มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2. มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

3. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์การจากภายในกิจการ

4. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์การ จากภายนอกกิจการ

5. กิจการเกิดการเรียนรู้จากภายในกิจการ ด้านการบริหารการตลาด

6. กิจการมีการเรียนรู้จากภายนอกกิจการในด้านการบริหารการตลาด
7. ได้รับการฝึกอบรมบ่อย ๆ จากหน่วยงานภายนอก
8. เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นภายในกิจการและการต่อยอด
9. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก

ภายนอกกิจการ

10. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก โดยความริเริ่มของกิจการ

11. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก

12. มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิต

13. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ

14. สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในกิจการ

15. สมาชิกมีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกกิจการ

16. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก โดยความคิดริเริ่มของกิจการ

17. ได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก

18. ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร

19. ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและครอบครัว

20. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้

21. มีการสร้างความรู้ใหม่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี

(3) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านแนวโน้มความยั่งยืนของกิจการ

แนวโน้มความยั่งยืนของกิจการพิจารณาจากทวน 4 ประการ ได้แก่

(3.1) การพัฒนาทุนมนุษย์

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถาม 12 ข้อ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร

2. มีผู้ที่มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

3. ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานมากขึ้น

4. ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและ
ครอบครัว

5. ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจชุมชนมากขึ้น
6. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้
7. มีการสร้างความรู้ใหม่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี
8. มีสวัสดิการด้านการศึกษา
9. มีสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย
10. มีสวัสดิการด้านการดูแลเด็กและคนชรา
11. มีการส่งเสริม/สนับสนุนด้านการศึกษา
12. มีการส่งเสริม/สนับสนุนด้านสุขภาพอนามัย

(3.2) การพัฒนาทุนทางวัตถุหรือทุนกายภาพ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ดังนี้

1. มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น
2. มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น แต่สงวนไว้ใช้เพื่อ
การผลิตของกิจการเท่านั้น
3. มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น และมีการให้ชุมชน
ได้สามารถร่วมใช้ได้บ้างโอกาส
4. มีการสะสมทุนที่เป็นตัวเงิน
5. ขยายกำลังการผลิตหรือลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์ใหม่ ๆ ได้เพิ่ม
ขึ้น ทำให้ใช้แรงงานในชุมชนได้มากขึ้น
6. มีการจัดสรรผลกำไรของกิจการไปใช้ในการสร้างหรือดูแลสาธารณ
สมบัติอื่น ๆ ในชุมชน หรือมีการลงทุนในกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนมากขึ้น

(3.3) การพัฒนาทุนทางสังคม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถาม 6 ข้อ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ภายนอกองค์กร
2. ไม่ทำให้เกิดการแข่งขันชิงดีกันที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชน
3. ทำให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ ภายนอกชุมชนเป็นอย่างดี
4. ทำให้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชนก็ดีขึ้นด้วย
5. ช่วยลดปัญหาทางสังคมของชุมชน
6. มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

(3.4) การพัฒนาทุนสิ่งแวดล้อม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถาม 9 ข้อ ดังนี้

1. กระบวนการผลิตมีผลทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ภายในชุมชนลดลง
2. กระบวนการผลิตมีผลทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ภายนอกชุมชนลดลง
3. กิจกรรมมีการพัฒนาให้ใช้ทรัพยากรน้อยลง แต่ได้ผลผลิตเท่าเดิม/มากขึ้น
4. ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศเสีย กลิ่น ฟุ้งละออง น้ำเสีย เสียงดัง ขยะ อุบัติเหตุ เป็นต้น
5. มีการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนเป็นพิเศษ
6. มีความพยายามรักษาสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิม
7. มีการลงทุนเพื่อฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรขึ้นมาแทนที่ เช่น ปลูกป่าอนุรักษ์พันธุ์ปลา
8. มีการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น
9. มีการสร้างทรัพยากรใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน

● แนวคิดชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

1. แนวคิดยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ยุทธศาสตร์ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 65-76)

1. ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง ได้กำหนดไว้ดังนี้

1) แนวทางการพัฒนา

ก) แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากจะเน้นการกระจายการพัฒนาที่ระดับฐานรากคงไม่เพียงพอ ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ที่รุนแรงจะต้องมีมาตรการเชิงรุกที่มีพลังมากพอในการป้องกันและปกป้องชุมชนมากขึ้น โดยจะต้องระบุให้ชัดเจนว่าอะไรห้ามทำอะไรที่จะต้องกระทำ และกระทำโดยใคร เพื่อให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันสอดคล้องกับภาวะคุกคามทางสังคมที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนและท้องถิ่น

ข) กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชนนั้นจะต้องใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ประสานบูรณาการกันทุกระดับ โดยมีกลไกทุกภาคส่วนเข้ามาสนับสนุนและให้ชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการตัวเอง รวมทั้งผลักดันให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาต่อไป

ค) การสร้างการเรียนรู้ในชุมชนต้องเปิดกว้างให้ชุมชนกำหนดรูปแบบของชุมชนได้เอง เพราะในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างทั้งในมิติของประวัติศาสตร์ สังคม

วัฒนธรรม ประเพณี ขณะเดียวกันก็ต้องนำนวัตกรรมความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ควบคู่กับการจัดการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งต้องไม่กำหนดจำนวนเป้าหมายที่จะดำเนินการ เนื่องจากการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนต้องใช้ระยะเวลา

ง) การใช้พลังชุมชนในการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จะต้องมีความชัดเจนในคำจำกัดความของความยากจน เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการแก้ไขปัญหา ร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็สร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนด้านการศึกษาและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

จ) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร ผู้นำภาครัฐ รวมถึงเด็กและเยาวชน มีความรู้และความเข้าใจในทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการสร้างต้นแบบที่ดีต่อไป

ฉ) แนวทางการพัฒนาให้ชุมชนยึดตามความเป็นจริง ความถูกต้อง และความเป็นธรรม โดยใช้แผนชุมชนเป็นกลไกในการสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชน

ช) พัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดสังคมเป็นสุข เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ความสำเร็จ ที่ชัดเจนและผลักดันให้มีการอ้างอิงเพื่อเป็นกรอบให้เกิดการเชื่อมไปสู่การปฏิบัติ เช่น การวัดจากเงินออมที่วัดทั้งระดับครัวเรือน ชุมชน วัดจากมีทรัพย์สิน มีปัจจัยที่ใช้จ่ายเหมาะสม ไม่มีหนี้สิน และทำงานอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการสะท้อนทั้งเศรษฐกิจพอเพียงและความมั่นคงของครัวเรือนและชุมชน

ซ) การใช้พลังของทุนต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล ไม่ควรมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการสร้างรายได้เป็นเป้าหมายหลัก โดยเฉพาะการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมน่าจะมุ่งการอนุรักษ์มากกว่าไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ

2) บทบาทภาคี

ก) ควรกำหนดบทบาทหลักที่ชัดเจนระหว่างภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และภาคีพัฒนาเพื่อเสริมหนุนซึ่งกันและกันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน เนื่องจากแต่ละภาคีมีจุดอ่อนและจุดแข็งที่แตกต่างกัน เช่น ภาครัฐจะมีความสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้ แต่ขาดความคล่องตัว ขณะที่องค์กรภาคประชาชนมีความคล่องตัวสูงกว่าแต่ขาดความน่าเชื่อถือที่มีต่อองค์กรของรัฐ เป็นต้น

ข) สถาบันศาสนา นอกจากจะต้องมีการพัฒนารูปแบบ วิธีการถ่ายทอดหลักคำสอนของศาสนาให้ง่ายต่อการเข้าใจและนำไปปฏิบัติแล้ว ควรจะต้องมีบทบาทใหม่ ๆ ที่มากกว่า คือ การปลูกฝังจิตสำนึก คุณธรรม และจริยธรรม

ค) ควรให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนด้วย

2. แนวทางการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

1) กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ควรบ่งบอกถึงการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับสถาบันอื่น ๆ ว่าจะมีการเชื่อมต่อกันอย่างไร การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนจะต้องเชื่อมโยงไปถึงระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐต้องมีความเข้มแข็ง ปราศจากการครอบงำของฝ่ายการเมือง

2) การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งต้องพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอ เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมรวม ทั้งการแก้ปัญหาความขัดแย้งกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ปัญหาผู้มีอิทธิพลและระบบอุปถัมภ์ภายในชุมชน โดยใช้ยุทธวิธีให้ทุกฝ่ายมุ่งสู่การแก้ปัญหาชุมชน

3) การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมกลุ่มคนทุกประเภทในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และสนับสนุนชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองได้ มิใช่เป็นการช่วยเหลือในรูปแบบของการสงเคราะห์

4) แนวทางการสร้างสังคมเป็นสุข สามารถดำเนินการได้โดยการทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมีการแบ่งปันการใช้ทรัพยากรกันอย่างเหมาะสมรวมทั้งการนำหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมให้ผู้นำ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำชุมชนเป็นแกนนำ หรือเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเยาวชนหรือประชาชนในการประพฤติ ปฏิบัติ

5) ควรเสริมสร้างทุกสถาบันให้มีความเข้มแข็งให้มากที่สุด เช่น สถาบันครอบครัว ต้องส่งเสริมให้มีความรัก ความผูกพันของคนในครอบครัว และต้องสามารถผสมผสานกับสถาบันศาสนาให้มากขึ้น โดยเฉพาะการทำให้เยาวชน ฝักใฝ่หลักธรรมศาสนาที่เป็นศาสนาประจำชาติของตนเอง

3. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง

ก) กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และมีเครื่องมือบริหารยุทธศาสตร์หรือกลไกการบริหารยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจน

ข) ภาครัฐจะต้องกำหนด กลไก / แนวทางการจัดการกับโครงสร้างหรือกลไกที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา/การแก้ไขปัญหาหรือที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ชุมชน/ท้องถิ่น ทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย และการนำไปสู่การปฏิบัติ

ค) การติดตามความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และการประเมินผลความสำเร็จ จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ความสุขและความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การออม ซึ่งสามารถวัดได้ทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน จังหวัดและประเทศ เป็นต้น

2. บทบาทภาคี

ก) กำหนดบทบาทภาครัฐในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยภาครัฐต้องเป็นพันธมิตร/หุ้นส่วน (partnership) ในการทำงานหนุนเสริมพลังชุมชน

ข) สถาบันการศึกษา ควรมีบทบาทในการร่วมทำวิจัยกับท้องถิ่น/ชุมชน หรือการค้นหาข้อมูล ข้อเท็จจริงกับท้องถิ่น/ชุมชน และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุขในยุคการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์

ค) สื่อ ควรมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่กระตุ้น หรือให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านสังคมให้มากขึ้น เช่น การนำเสนอตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข การนำเสนอสื่อสร้างสรรค์สู่สาธารณะ เป็นต้น

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (งานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด. สุทธิ วรประดิษฐ์ “การมีส่วนร่วมของประชาชน”, 2553 : ออนไลน์)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984 : 17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน โดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกัน และการประเมินผลร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการพัฒนาเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนชนบท ในรูปกลุ่ม/องค์การชุมชนนั้น การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม คือ ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง

● พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน

1. วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) (พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน, 2553 : ออนไลน์)

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 จึงเป็นมาตรการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน เพื่อส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างรายได้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พัฒนาความสามารถในการจัดการและรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง

ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน จึงเกิดจากการรวมตัวของบุคคลที่มีความผูกพันและมีวิถีชีวิตร่วมกันในชุมชนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปโดยสมาชิกทั้งหมดจะต้องไม่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกัน มาร่วมกันประกอบกิจการเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากรทุน แรงงานในชุมชน เป็นหลัก วิสาหกิจชุมชนจึงมีหัวใจสำคัญอยู่ด้วยกันอย่างน้อย 7 ประการ (เสรี พงศ์พิศ, 2546)

- 1) ชุมชนจะต้องเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ
- 2) ผลผลิตนั้นย่อมมาจากกระบวนการในชุมชน
- 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมโดยชุมชน
- 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
- 5) มีลักษณะบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ แบบเกื้อกูลกัน
- 6) มีการเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการทั้งหมด
- 7) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของการประกอบการ

นอกจากนั้นวิสาหกิจชุมชนยังต้องมีการบริหารจัดการทุนชุมชน คำว่าทุนของชุมชนในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าทุนที่เป็นเงิน แต่รวมไปถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม หรือพูดอีกนัยหนึ่งเราอาจแบ่ง “ทุนชุมชน” แบ่งออกเป็น 3 ประการคือ

1. **ทุนทรัพยากร** เป็นทุนที่กล่าวถึงการที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มากด้วยคุณค่า ทรัพยากรบางประเภทเป็นส่วนหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หน้าที่สำคัญของชุมชนก็คือต้องค้นหาให้พบคุณค่าของสิ่งเหล่านั้นเพื่อจะนำมาเป็นวัตถุดิบที่ดีที่ใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการต่อไป

2. **ทุนภูมิปัญญา** เป็นทุนที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ จากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นใหม่ ชุมชนจะต้องนำเอาความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้นมาประยุกต์และผสมผสาน อาจทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าและมีมูลค่าเพิ่มขึ้นได้

3. **ทุนความสัมพันธ์** เป็นทุนที่ถือกำเนิดขึ้นมาตามลักษณะสภาพของชุมชนในสังคมไทยแต่ดั้งเดิม นั่นคือการทำชุมชนมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน มีการไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน แต่การไปมาหาสู่กันในครั้งนี้ควรจะเป็นไปในรูปแบบของการประสานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายในเชิงเศรษฐกิจร่วมกันจัดการทรัพยากรและผลผลิตต่าง ๆ โดยแบ่งกันผลิตและร่วมกันบริโภค ไม่ผลิตให้ล้นตลาดหรือเกินความพอเพียง

ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงทำให้ชุมชนมีระบบคิด ระบบการจัดการที่ชัดเจน สามารถพึ่งตนเองได้ คิดและทำจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมสืบทอดกันมา ผลิตสินค้าที่ดีเด่นและนำสินค้าเหล่านั้นเข้าสู่ตลาดใหญ่ โดยใช้หลักภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Get Global) การพึ่งพาตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance-Creativity) (จักร ดิงศภัทย์, 2549) และ

เมื่อทำการวิเคราะห์แนวทางของวิสาหกิจชุมชนกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 10 แล้วพบว่ามีความสอดคล้องกันในด้านที่มีการมุ่งเน้นการบ่มเพาะพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการรายใหม่เพื่อพัฒนามาตรฐานสินค้าให้มีลักษณะเด่น เน้นการพัฒนามาตรฐานสินค้าและการสร้างตราสินค้า สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูงสุดเพื่อไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์

สำหรับการตลาดของวิสาหกิจชุมชน คือ การทำเพื่อบริโภคในครอบครัวในชุมชน และระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่ายในระดับตำบลและระหว่างตำบล ระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด เช่น การผลิตข้าวให้พอเพียงกับความต้องการของตำบล อีกตำบลหนึ่งก็ผลิตเนื้อสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่และสุกร การจัดการผลิตให้ได้เท่ากับความต้องการบริโภคของชุมชนตนเอง และชุมชนเครือข่ายโดยให้สมาชิกในชุมชนถือหุ้นและช่วยกันขายช่วยกันบริโภคภายในตำบล และนำมาแลกเปลี่ยนกัน ในระบบชุมชนเครือข่ายเป็นการส่งเสริมการตลาดภายในชุมชนเครือข่ายซึ่งแต่ละชุมชนจะสามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ ถ้าหากมีผลิตภัณฑ์บางตัวที่ดีพอที่จะออกไปสู่ตลาดใหญ่ได้ก็เป็นเรื่องของกลไกการตลาดที่มีลักษณะเฉพาะที่จะแข่งขันกับตลาดแบบทุนนิยมได้ การตลาดของวิสาหกิจชุมชนก็สามารถส่งออกสินค้าไปยังตลาดใหญ่ได้ แต่เป้าหมายการตลาดนี้เป็นเป้าหมายที่รองลงมาจากเป้าหมายของตลาดภายในชุมชน

จึงเกิดแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง จากปัญหาการพัฒนาที่ทำให้คนรวยกระจุก คนจนกระจาย เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ไม่พัฒนาเศรษฐกิจเนื่องจากการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง ตลอดจนปัญหาการเจริญเติบโตอย่างไม่สมดุลจนเกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นแรงงานจากชนบทภาคเกษตรสู่ในเมืองภาคอุตสาหกรรมและบริการ ส่งผลทำให้ประชาชนตกอยู่ในวังวนของความยากจนลุ่มหลงอยู่ในกระแสบริโภคนิยมเกษตรกรรมสูญเสียที่ดินทำกิน เกิดหนี้สินเนื่องจากการผลิตทางการเกษตร การผลิตและการบริโภคในปัจจุบันพึ่งพิงต่างประเทศมากเกินไปทั้งทางด้านวัตถุดิบ สินค้าทุน เทคโนโลยีตลอดจนเงินทุน จึงเกิดแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองขึ้น ซึ่งมีเหตุผลดังนี้(วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2548 : 188)

ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับทฤษฎี “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักการว่าด้วยการพึ่งตนเอง ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนไม่ถูกปฏิเสธ ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนและอุตสาหกรรมชุมชน (วิสาหกิจชุมชน) ได้รับความสนใจและสอดคล้องแทรกเข้าไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-9 แม้ว่าบางช่วงเวลารัฐบาลจะหันไปใช้มาตรการทางเศรษฐกิจที่เป็นโครงการใหญ่ ๆ (Mega-Project) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจก็ตาม เศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นแนวคิดที่สนับสนุนกิจการสหกรณ์ซึ่งเป็นองค์การเศรษฐกิจที่เป็นส่วน

หนึ่งของนโยบายของรัฐบาลมาทุกยุคทุกสมัย ดังนั้นแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจ สหกรณ์จึงสอดคล้องสัมพันธ์กัน และสามารถดำเนินการได้ในทางปฏิบัติ เศรษฐกิจชุมชนจะ เป็นสหกรณ์อเนกประสงค์คือ สหกรณ์ที่ดำเนินการเศรษฐกิจครบวงจร โดยทำการผลิตสินค้า และบริการเพื่อ “ความพอเพียง” ของชุมชนเท่าที่จะพึงกระทำได้ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน เช่น ในกรณีของข้าวเริ่มตั้งแต่การทำนา การสีข้าว การแปรรูปข้าวไปสู่ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ทำแป้งขนมจีน แป้งเส้นก๋วยเตี๋ยว ทำขนมต่าง ๆ การบรรจุหีบห่อ การตลาดภายในประเทศและ การส่งออก นอกจากการแปรรูปข้าวแล้วยังจะนำไปสู่การผลิต และแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ด้วย โดยมีเป้าหมาย เพื่อการบริโภคแบบพอเพียงภายในชุมชนเป็นหลัก ที่เหลือจึงขายแลกเปลี่ยน กับสินค้าอื่น ๆ สิ่งสำคัญต้องยึดหลักพึ่งตนเองทั้งในด้านเทคนิควิธีการผลิต ใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น พึ่งพาเงินทุนภายในระบบสหกรณ์ (สมบัติ สิงฆราช, 2549 : 222)

● แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการบริหารจัดการ

1. แนวคิดการบริหารแบบต่อเนื่องตามวงจรเดมมิง (Deming's Circle) (สถาบัน เพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2551)

PDCA มาจากคำภาษาอังกฤษ 4 คำ ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ปฏิบัติ) Check (ตรวจสอบ) Act (ดำเนินการให้เหมาะสม) แนวคิดเกี่ยวกับวงจร PDCA เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกโดย นักสถิติ Walter Shewhart ซึ่งได้พัฒนาจากการควบคุมกระบวนการเชิงสถิติที่ Bell Laboratories ในสหรัฐอเมริกาเมื่อทศวรรษ 1930 ในระยะเริ่มแรก วงจรดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “วงจร Shewhart” จนกระทั่งราวทศวรรษที่ 1950 ได้มีการเผยแพร่อย่าง กว้างขวางโดย W.Edwards Deming ปรมาจารย์ทางด้านการบริหารคุณภาพ หลายคนจึงเรียกวงจรนี้ว่า “วงจร Deming” ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับวงจร Deming ได้ถูกดัดแปลงให้เข้ากับวงจรการบริหาร ซึ่ง ประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ ขั้นตอนการตรวจสอบ และขั้นตอนการ ดำเนินการให้เหมาะสม (ซึ่งในระยะเริ่มแรกหมายถึงการปรับปรุงแก้ไข) แต่ยังไม่สามารถใช้ งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะแต่ละขั้นตอนถูกหมอบหมายให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละ ฝ่าย ขณะที่ฝ่ายบริหารกำหนดแผนงาน และตั้งเป้าหมายสำหรับพนักงาน พนักงานก็ต้อง ลงมือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ฝ่ายบริหารได้กำหนดขึ้น ในขณะที่ผู้ตรวจสอบคอยตรวจสอบ ผลการปฏิบัติงานของพนักงานเป็นระยะ ๆ และรายงานผลให้ผู้บริหารทราบ หากการ ปฏิบัติงานมีความผิดพลาด หรือเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายก็จะได้แก้ไขได้ทันที พนักงานที่ สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายก็จะได้รับรางวัลเป็นการตอบแทน แต่ถ้าไม่สามารถทำได้ตาม เป้าหมายก็จะถูกประเมินผลการปฏิบัติงานที่ต่ำ การดำเนินงานในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่า ก่อนข้างแจ้งกระด้าง นอกจากผู้บริหารจะไม่ประเมินศักยภาพของพนักงาน ซึ่งเป็นผู้รู้ที่ดีที่สุด

เกี่ยวกับกระบวนการทำงานแล้ว ยังขาดวิสัยทัศน์ที่ดีในเรื่องของการประสานงานภายในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้พนักงานมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนและแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

อย่างไรก็ตามวงจร Deming ได้พัฒนาไปในทิศทางที่นุ่มนวลขึ้น ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับพื้นฐานการบริหารงาน 2 อย่าง นั่นก็คือ การสื่อสารและความร่วมมือร่วมใจจากทุกคนในหน่วยงาน โดยผู้บริหารยังคงเป็นผู้กำหนดแผนงาน แต่จะสื่อสารผ่านช่องทางหัวหน้างาน และพนักงานตามลำดับขั้น เป้าหมายถูกกำหนดขึ้นตามความเหมาะสมเป็นไปได้ เราใช้วงจร PDCA เพื่อการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ทุกครั้งที่วงจรหมุนครบรอบก็จะเป็นแรงส่งให้หมุนในรอบต่อไป วิธีการใหม่ ๆ ที่ทำให้เกิดการปรับปรุงก็จะถูกจัดทำเป็นมาตรฐานการทำงาน ซึ่งจะทำให้การทำงานมีการพัฒนาอย่างไม่สิ้นสุด เราอาจเริ่มต้นด้วยการปรับปรุงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อนที่จะก้าวไปสู่การปรับปรุงที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งวงจร PDCA สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุก ๆ เรื่อง

โครงสร้างของวงจร PDCA

ขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจร PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการวางแผน (Plan) สำหรับขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้ จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในด้านแรงงาน วัสดุคิข ชั่วโมงการทำงาน เงิน เวลา ฯลฯ โดยสรุปแล้วการวางแผนช่วยให้รับรู้สภาพปัจจุบัน พร้อมกับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตด้วยการผสมผสานประสบการณ์ ความรู้ และทักษะอย่างลงตัว โดยทั่วไปการวางแผนมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือกำลังจะเกิดขึ้น บางอย่างเราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เลย แต่เป็นการเตรียมความพร้อมของเราสำหรับสิ่งนั้น

ประเภทที่ 2 การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นการวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดในอนาคตได้ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปัจจุบัน

ขั้นตอนการปฏิบัติ (DO) สำหรับขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน ในขั้นนี้ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับ สื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบด้วย เราไม่ควรปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้ายเพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงาน ผู้บริหารย่อมต้องการทราบความคืบหน้าอย่างแน่นอน เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอ ซึ่งการตรวจสอบทำให้เราทราบว่า การปฏิบัติในขั้นที่สองสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่าจะตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป

ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม (Act) สำหรับขั้นตอนนี้จะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควรจะดำเนินการอย่างไรต่อไปนี้

- มองหาทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้
- ใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม
- ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้
- เปลี่ยนเป้าหมายใหม่

การวางแผนการดำเนินงานเราต้องกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จ อาจจะเป็นเป้าหมายระยะสั้น หรือเป้าหมายระยะยาวก็ได้แต่เป้าหมายที่ดีจะต้อง SMARTER ซึ่งประกอบไปด้วย เฉพาะเจาะจง มีความชัดเจน (Specific) สามารถวัดและประเมินผลได้ (Measurable) เป็นที่ยอมรับได้ของผู้ปฏิบัติ (Acceptable) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง (Realistic) มีกรอบเวลาดำหนด (Time Frame) ทำทาย (Extending) เพิ่มศักยภาพของผู้ปฏิบัติ และคุ้มค่ากับการปฏิบัติ (Rewarding)

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ ด้วยเทคนิค SWOT ANALYSIS

(Wheelen Thomas L. and Hunger, J. David, 2008 : 75)

เทคนิค SWOT ANALYSIS เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการวิเคราะห์องค์การ เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำแผนกลยุทธ์วิธีหนึ่งซึ่งจะช่วยให้องค์การทราบถึงสถานภาพขององค์การ อันจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จ โดยวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก 4 ประเด็นคือ

ปัจจัยภายในองค์การ

S - Strengths หมายถึง จุดแข็ง องค์การจะต้องมีการประเมินจุดแข็งของตนเอง เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสำเร็จขององค์การของตนในมิติต่างๆ เช่น สถานภาพทางการเงิน บุคลากร ผลผลิต โดยประเมินค่าเป็นระดับจากสูงสุดไปหาต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดแข็งในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความสำเร็จก็ได้

W - Weaknesses หมายถึง จุดอ่อน องค์การจะต้องมีการประเมินจุดอ่อนของตน เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความล้มเหลวขององค์การในมิติต่างๆ เช่น เกี่ยวกับการประเมินจุดแข็ง โดยมีการประเมินค่าจากสูงสุดไปหาต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความล้มเหลวขององค์การ

ปัจจัยภายนอกองค์การ

O - Opportunitie หมายถึง โอกาสหรือสิ่งที่องค์การได้เปรียบคู่แข่งขึ้น ทั้งนี้้องค์การควรพิจารณาโอกาสในมิติของความดึงดูดใจและความน่าประสบความสำเร็จขององค์การ

T - Threats หมายถึง อุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาขององค์การ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเป้าประสงค์ขององค์การ ทั้งนี้ควรพิจารณาอุปสรรคในมิติของความรุนแรงและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น

จากการวิเคราะห์องค์การโดยใช้ SWOT ANALYSIS สามารถนำเอาผลจากการวิเคราะห์ไปจัดทำกลยุทธ์ หรือวิธีการบริหารจัดการชุมชนและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มๆ ต่างๆ ในชุมชน โดยนำปัจจัยแต่ละประการมาจับคู่กัน และกำหนดแนวทางในการบริหารด้านต่างๆ หรือเป็นกลยุทธ์ต่างๆ ให้กับชุมชนและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มต่างๆ ของชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

3. การเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น (Benchmarking) (Bartol, Kathryn and Martin, David C, 1998 : 549)

Benchmarking หมายถึง กระบวนการค้นหาวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด (Best Practices) โดยการเปรียบเทียบผลผลิตภาพ (Productivity) การปฏิบัติในขอบข่ายหน้าที่ โดยเฉพาะภายในองค์กรของตนเอง กับผลผลิตภาพการปฏิบัติงานในขอบข่ายหน้าที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกอุตสาหกรรม โดยหลักการที่สำคัญของการทำ Benchmarking คือความพยายามทำความเข้าใจว่าองค์กรอื่น ๆ มีวิธีการอย่างไรในการปฏิบัติให้มีผลการดำเนินงานที่ออกมาดีเลิศ และพยายามประสานแนวความคิด หรือวิธีในการปฏิบัติขององค์กรอื่น ๆ เข้ามาใช้ในองค์กรของตนเอง

หลักการเบื้องต้นของ Benchmarking

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (พัศตร์ผจง วัฒนสินธุ์ และ พสุ เดชะรินทร์, 2542 : 333)

1. รู้สถานะการดำเนินงานขององค์กร โดยการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อน
2. รู้จักอุตสาหกรรมชั้นนำต่าง ๆ และรู้จักคู่แข่งชั้นขององค์กร และนำความสามารถขององค์กรชั้นนำเหล่านั้นเปรียบเทียบกับความสามารถขององค์กรของตน เพื่อหาความสามารถที่แตกต่าง
3. ปฏิบัติให้ดีที่สุด และให้ได้รับสิ่งที่ดีกว่า การปรับและผสมผสาน สิ่งที่ดีที่สุดเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้รับการจัดอันดับเป็นผู้นำ

กระบวนการของ Benchmarking

ซึ่งการทำ Benchmarking แบ่งกระบวนการ ออกได้เป็น 5 ระยะ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผน

- * จะ Benchmarking อะไร เพราะทุกหน้าที่ต้องมีผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตออกมา
- * จะกระทำ Benchmarking กับใคร สามารถทำได้ทั้งองค์กรระดับผู้นำของโลก ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด จะถือเป็นคู่แข่งที่เทียบที่เหมาะสมทั้งสิ้น
- * ข้อมูลที่ได้มา และที่เก็บรวบรวมได้จากทุกแหล่ง จากห้องสมุด จากการค้นหาจากอินเทอร์เน็ต หรือแม้แต่สิ่งพิมพ์เล่มล่าสุดจะถูกนำมาใช้การวิเคราะห์
- * เปรียบเทียบความต่างกัน โดยเปรียบเทียบกระบวนการแนวปฏิบัติขององค์กรกับกระบวนการปฏิบัติขององค์กรภายนอก เพื่อวิเคราะห์หาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด
- * เปรียบเทียบขั้นลงมือปฏิบัติโดยการกำหนดวัตถุประสงค์เปรียบเทียบกับขั้นปฏิบัติจริง และพิจารณาวิธีปฏิบัติเพื่อให้ถึงจุดหมาย
- * การแข่งขันไม่หยุดนิ่ง เพราะเป้าหมายเพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น

2. การรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

* มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและกลยุทธ์ไว้ในชั้นวางแผน และชั้นลงมือปฏิบัติปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมอยู่เสมอ

* รายงานความก้าวหน้าให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนทราบ และปฏิบัติ

3. การลงมือปฏิบัติ

* ระบุการปฏิบัติที่ชัดเจน พร้อมความก้าวหน้า

* ผู้ปฏิบัติต้องรับผิดชอบในผลการปฏิบัติงาน

* ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงโดยการกระทำ Benchmarking และปรับกระบวนการให้ทันสมัย

4. ชั้นเสร็จสมบูรณ์

* การเสร็จสมบูรณ์เกิดขึ้นเมื่อขั้นตอนปฏิบัติที่ดีที่สุด ได้นำไปปฏิบัติในทุกกระบวนการแล้ว Benchmarking กลายเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติงานดีขึ้นจนถึงระดับผู้นำ

4. แนวความคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

(กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. ศูนย์สารสนเทศฯ กรมการปกครอง, “การจัดการความรู้”, 2553 : ออนไลน์)

การจัดการความรู้ในองค์การ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์การ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์การสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์การมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ซึ่งนพ.วิจารณ์ พานิช ได้ให้ความหมายของคำว่า “การจัดการความรู้” ไว้ คือ สำหรับนักปฏิบัติ การจัดการความรู้คือ เครื่องมือ เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่

1. บรรลุเป้าหมายของงาน
2. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน
3. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้
4. บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน ซึ่งการจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็น หรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่ม หรือ องค์กร

(2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ

(3) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน

(4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน

(5) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้

(6) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็น ชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้ง ความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความ เชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (ทักษะใน การปฏิบัติ) การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกันไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดย คนคนเดียว เนื่องจากเชื่อว่า “จัดการความรู้” จึงมีคนเข้าใจผิด เริ่มดำเนินการโดยรีเข้าไปที่ ความรู้ คือ เริ่มที่ความรู้ นี่คือการผิดพลาดที่พบบ่อยมาก การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่ม ที่งานหรือเป้าหมายของงาน เป้าหมายของงานที่สำคัญ คือ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ใน การดำเนินการตามที่กำหนดไว้ ที่เรียกว่า Operation Effectiveness และนิยามผลสัมฤทธิ์ ออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

(1) การสนองตอบ (Responsiveness) ซึ่งรวมทั้งการสนองตอบความต้องการของลูกค้า สอนองตอบความต้องการของเจ้าของกิจการ หรือผู้ถือหุ้น สอนองตอบความต้องการ ของพนักงาน และสนองตอบความต้องการของสังคมส่วนรวม

(2) การมีนวัตกรรม (Innovation) ทั้งที่เป็นนวัตกรรมในการทำงาน และนวัตกรรม ด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ

(3) จิตความสามารถ (Competency) ขององค์กร และของบุคลากรที่พัฒนาขึ้น ซึ่ง สะท้อนสภาพการเรียนรู้ขององค์กร

(4) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึงสัดส่วนระหว่างผลลัพธ์ กับต้นทุนที่ลงไป การทำงานที่ประสิทธิภาพสูง หมายถึง การทำงานที่ลงทุนลงแรงน้อย แต่ได้ผลมาก หรือคุณภาพสูง เป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ คือ การที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน มีชุดความรู้ของตนเอง ที่ร่วมกันสร้างเอง สำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ตลอดเวลา โดยที่การสร้างนั้นเป็นการสร้างเพียงบางส่วน เป็นการสร้างผ่านการทดลองเอาความรู้จากภายนอกมาปรับปรุงให้เหมาะกับสภาพของตน และทดลองใช้งาน จัดการความรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการเฉพาะ หรือเกี่ยวกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรก/แฝง หรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับทุกกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการด้วย

เทคนิคการปฏิบัติการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นการปฏิบัติการวิจัยภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนฯ ซึ่งใช้หลักปฏิบัติเพื่อการพิสูจน์ผลตามหลักวิทยาศาสตร์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ คือ ศึกษา ทดลอง สรุปและประเมินผลกระทบต่าง ๆ ก่อนที่จะนำไปขยายผล โดยให้ชาวบ้านได้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอยู่ในวิถีของการพึ่งพิง หรือวัฒนธรรมอุปถัมภ์ และหากเข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูล และความรู้ ได้เรียนรู้จักตัวเอง รู้รากเหง้า รู้อดีต ได้เรียนรู้จักโลก เรียนรู้จักชุมชน รู้จักทุน รู้จักทรัพยากร รู้จักปัญหา และสาเหตุ รู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ไม่ใช่ความต้องการที่มาจากความอยาก ซึ่งไม่ได้อยู่บนฐานข้อมูลความรู้ แต่มาจากความรู้สึกอันนำไปสู่การเลียนแบบแทนที่จะเรียนรู้ และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง รวมพลังกันคิดและทำในรูปแบบของการรวมกลุ่มฯ หรือวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ก็จะสามารถช่วยลดต้นทุนทางการเกษตรและค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ ซึ่งเหมือนมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องทำงานเพิ่ม นอกจากนี้จะช่วยให้อำนาจหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐฯ ได้เข้าใจและยอมรับในหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงเป็นรูปธรรม ซึ่งเทคนิคที่ใช้ในการปฏิบัติการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1) **หลักการเรียนรู้ร่วม** โดยการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ รวมถึงนักวิจัยในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินในการพัฒนาชุมชนฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึก และทัศนคติให้คนในชุมชนฯ ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเหตุจูงใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนฯ ของตนเอง

2) **หลักการเข้าใจร่วม** คือ การรับรู้ถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชนฯ ในด้านต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่จุดเริ่มต้น และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการชุมชนฯ รวมถึงแนวทางการแก้ไข ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นพัฒนาการของชุมชนฯ นำไปสู่การวิเคราะห์สาเหตุ ผลที่เกิดขึ้น และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยอาศัยการจัดเวที

สังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างวิถีคิด และแนวทางในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชนฯ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

3) **หลักการทดลองร่วม** โดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนฯ ผ่านการประชุม และวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยเริ่มต้นจากคนในชุมชนฯ รับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น การได้รับผลกระทบจากปัญหาผ่านการเก็บข้อมูลทั้งการพูดคุยแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพึ่งพาตนเอง ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหา นำไปสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการจัดการชุมชนฯ ระหว่างสมาชิกเกษตรกร ผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนฯ ผ่านการจัดทำแผนงาน การทดลอง และแผนการปฏิบัติงาน เพื่อร่วมพัฒนางานแบบบูรณาการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของชุมชนฯ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4) **หลักการพัฒนาดตนเองร่วมกัน** คือ กระบวนการและเทคนิคการทำงานอย่างมีส่วนร่วม โดยผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินในการพัฒนาชุมชนฯ เพื่อช่วยลดต้นทุนทางการเกษตร และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมทั้งเป็นกระบวนการที่ทำให้คนรู้จักพึ่งพา และพัฒนาดตนเอง และชุมชน โดยร่วมมือช่วยเหลือกันในด้านเศรษฐกิจผ่านวิสาหกิจชุมชน รวมถึงร่วมกันสร้างสวัสดิการชุมชนได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชนฯ

5) **หลักการสรุปร่วม** คือ กระบวนการร่วมประเมินและร่วมคิดวางแผน อย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกเกษตรกรในชุมชนฯ จะทำให้ได้แผนงานในการพัฒนาชุมชน ส่วนกระบวนการและเทคนิคการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกฯ จะนำไปสู่การกำหนดข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชนฯ ทั้งด้านการพัฒนาและบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ของชุมชนฯ และนำข้อมูลจากการทำงานผ่านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำเสนอขอทบทวนการจัดการเรียนรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานอย่างยั่งยืน ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ของ เยาวชนและคนในชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนฯ ในการจัดการ เพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการชุมชนฯ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รุ่งโรจน์ ลิ้มสถิตย์ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสวนดอกประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ความสามารถของผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนที่มีความซื่อสัตย์ จริงใจ เสียสละ มีความสามัคคี และร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน พร้อมทั้งมีการบริหารจัดการการดำเนิน

กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนมีการรักษาประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพ มีการประสานงานระหว่างชุมชนและหน่วยงานของรัฐ มีการจัดประชุมและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนฯ อย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านยุทธศาสตร์ที่ชุมชนสวนดอกใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ได้แก่ การสร้างผู้นำที่มีศักยภาพโดยใช้การศึกษาดูงาน การอบรม และนำมาพัฒนาและลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน พร้อมทั้งมีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และ

สงคราม แก้วกันทะ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาพบว่ากระบวนการ และวิธีการที่สามารถเสริมสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชนอำเภอนั้น ในการจัดทำนโยบายภาครัฐต้องให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย นโยบายต้องไม่ซับซ้อนและกว้างเกินไปต้องให้ชุมชนเข้าใจและปฏิบัติตามได้จริง มีความสอดคล้องกับพื้นที่ ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็กและมีความเป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ควรรักษาความเป็นวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ไว้ วิธีการปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ส่วนท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนเอง จะต้องประสานการปฏิบัติงานกันอย่างสอดคล้อง นำเอานโยบายไปจัดทำโครงการต่าง ๆ แบบมีส่วนร่วม สำหรับปัญหา อุปสรรคในการเสริมสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้กับชุมชนดังกล่าว มีดังต่อไปนี้ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจเดิมชุมชนอำเภอปายเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย แต่ปัจจุบันความเจริญเข้าไปในชุมชนทำให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนตามไปด้วย ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูงขึ้นตามมา ต้องแสวงหารายได้เพิ่มขึ้น สิ่งของอุปโภค บริโภค มีราคาสูงขึ้นตามมา พืชผลผลิตจากเดิมปลูกพอขายเลี้ยงชีพได้ พอชุมชนต้องการเพิ่มรายได้ ก็เพิ่มจำนวนพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ผลผลิตราคาตกต่ำเพราะเกินความต้องการของตลาด 2) ปัญหาด้านสังคม เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของชุมชนอำเภอปาย การขยายเมืองทำให้เกิดการสูญเสียสภาพแวดล้อม ทรัพยากร วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี โดยการนำเอาความเจริญเข้าไปโดยไม่ได้วางแผนจัดการกลุ่มที่แสวงหาประโยชน์ เริ่มเข้ามามีบทบาท ปัญหาการเรียนรู้ที่ได้รับไม่เท่าเทียมกับชุมชนเมือง นอกจากนี้ปัญหาด้านความมั่นคง การป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากภัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เช่น ภัยยาเสพติด ภัยจากธรรมชาติต่าง ๆ ยังได้รับผลกระทบอยู่ตลอดเวลา 3) ปัญหาทางการเมือง ความไม่รู้ไม่เข้าใจทางการเมืองการปกครองของชุมชน และชนเผ่า จากเดิมการเลือกผู้แทน หรือผู้นำของตนเอง ชนเผ่ามักจะเลือกกลุ่มผู้นำที่เป็นชนเผ่าของตนเองเสมอ แต่ปัจจุบันมีการใช้ระบบอุปถัมภ์และอิทธิพลของกลุ่มการเมืองเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ การเลือกผู้นำ ผู้แทนมีเสียงแตกแยกแบ่งเป็นพรรคเป็นพวกเกิดความขัดแย้งตามมา จากผล

การศึกษามีแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยการส่งเสริมให้เข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมอาชีพที่ถนัดตามประเพณีของชนเผ่า เน้นการพอยู่พอกิน ตามสภาพที่แท้จริงของชุมชน ด้านสังคมจะต้องกำหนดแนวทางป้องกัน การปฏิบัติ และการแก้ไข ให้ตรงจุดของปัญหา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ด้านการเมืองภาครัฐจะต้องเสริมสร้าง การให้ความรู้ ความเข้าใจในการเมืองการปกครองของระบอบประชาธิปไตยโดยชุมชน มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้ง

ประพันธ์ ภักดีกุล และคณะ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบและปัจจัยในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของชุมชนในตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัด สุรินทร์ ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และตำบลสมอทอง อำเภอท่า ชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า รูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่มีระดับศักยภาพมากที่สุด คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านภูมิปัญญา และ วัฒนธรรมในท้องถิ่น ด้านการแสวงหาความรู้ ด้านการเมือง และการปกครองท้องถิ่น ด้านการ รับรู้และการมีส่วนร่วม ด้านการปลูกจิตสำนึก ส่วนรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่มีระดับศักยภาพน้อยที่สุด คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ด้านเกษตรกรรมโภชนาการและอาหารแปรรูป ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมใน ท้องถิ่น สำหรับปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่มีระดับศักยภาพน้อยที่สุด คือ ความสามัคคีของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ความเข้มแข็งของคนในชุมชน การศึกษา รัฐบาล หน่วยงานต่าง ๆ ความซื่อสัตย์ของคนในชุมชน นักการเมือง งบประมาณ และคุณธรรมของคน ในชุมชน สำหรับกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และกระบวนการถ่ายทอดความรู้จาก สถาบันอุดมศึกษาหรือสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น พบว่าการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้มา จากบรรพบุรุษ โรงเรียนหรือหน่วยงานราชการและไม่มีสถาบันอุดมศึกษาช่วยเหลือหรือให้ ความรู้แก่ชุมชน ส่วนการรับรู้สิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญมาตราที่ 76 และ 78 ของ ประชากรในชุมชน พบว่าประชากรในชุมชนตำบลสมอทองรับรู้มากที่สุด รองลงมา คือ ตำบล ท่าสว่าง ตำบลคลองด่าน และตำบลแม่วิน ตามลำดับ นอกจากนั้น

อารี วิบูลย์พงศ์, ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนา ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษากระบวนการผลิต ข้าวของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคือ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย ตำบล ห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิ จากการทบทวนเอกสารเพื่อทราบกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง สถานการณ์ด้าน การผลิตและเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

และข้อมูลปฐมภูมิ จากการจัดเวที และจากการสำรวจภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) ซึ่งแยกเป็นการประเมินในระดับกลุ่มและการประเมินในระดับสมาชิก ผลการศึกษาพบว่าด้านการบริหารจัดการ 7 ประการในระดับกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งต่ำกว่าในระดับสมาชิกที่คะแนนอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรรวมยั่งยืนห้วยทรายมีการบริหารจัดการส่วนใหญ่ดีกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง และในระดับสมาชิกมีการปฏิบัติในระดับเดียวกันทั้ง 2 กลุ่ม ยกเว้นด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนที่ดีกว่า ด้านความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ในระดับกลุ่มพบว่า การปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้งจากการประเมินตนเองและเชิงประจักษ์ ในระดับสมาชิกมีคะแนนการปฏิบัติในระดับดี สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง การใช้กระบวนการ หรือเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรวมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม และมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับระดับสมาชิก โดยทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคะแนนการปฏิบัติในระดับดี ส่วนการพัฒนาทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง และทุนกายภาพอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณารายกลุ่มพบว่า กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนทุนทางด้านสังคมสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรรวมยั่งยืนห้วยทราย ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรวมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงกว่า ในระดับสมาชิก พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนด้านทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพอยู่ในระดับที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรวมยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งการศึกษาทั้ง 3 ด้านพบว่าในระดับกลุ่มด้านการบริหารจัดการ 7 ประการและความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ในระดับกลุ่มการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้และปานกลางตามลำดับ ขณะที่ในระดับสมาชิกมีคะแนนการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่า เนื่องจากกิจกรรมมีส่วนร่วมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการดำเนินการของกลุ่ม เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้ทำการผลิตและการจ้างแรงงานจึงทำให้ไม่มีการจัดการในลักษณะที่เป็นองค์กรรวม ทั้งในปัจจุบันตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีโครงการพัฒนาตนเองจากการสนับสนุนของโครงการวิจัยฯ ซึ่งจะช่วยเสริมให้กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาด้านการบริหารจัดการให้ดีขึ้น ส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) ในระบบกลุ่มและระดับสมาชิก ทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพ มีคะแนนค่อนข้างต่ำกว่า เนื่องจากเน้นใช้แรงงานคน และไม่มีการใช้และสะสมทุนที่เป็น

เครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์ในการผลิตมากนัก ซึ่งควรมีการพัฒนาในประเด็นดังกล่าวต่อไป นอกจากนั้น

กนกกาญจน์ มะกลาง (2551) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน พระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม แบ่งได้ 4 ยุค คือ 1) ยุคดั้งเดิมซึ่งสตรีปกาเกอญอจะทอผ้าแบบที่เฒ่า เพื่อผลิตเสื้อผ้าของสมาชิกในครอบครัว โดยปลูกฝ้ายเองและใช้สีย้อมจากต้นไม้จากป่าชุมชน 2) ยุคก่อตั้งกลุ่มทอผ้าพระบาทห้วยต้ม โดยการสนับสนุนของศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดลำพูน เมื่อปี 2535 เริ่มต้นด้วยงบประมาณตั้งต้น 20,000 บาท และสมาชิก 20 คน เริ่มใช้ฝ้ายย้อมสำเร็จ และฝากขายผลิตภัณฑ์ที่ร้านค้าในชุมชน 3) ยุคพัฒนาการเริ่มเมื่อปี 2545 สมาชิกเพิ่มเป็น 75 คน ระดมทุนในรูปแบบสหกรณ์ออมทรัพย์ มีโอกาสดีคือนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับมาตรฐาน 5 ดาว และจัดตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ และ 4) ยุควิสาหกิจชุมชน ซึ่งขึ้นทะเบียนเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2548 ทำให้ได้รับการสนับสนุนหลายด้าน เช่น การจัดตั้ง การบริหาร การตลาด การร่วมมือระหว่างเครือข่าย รวมทั้งเงินทุนจากสถาบันเงินกู้ ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพมากขึ้นจนได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ล่าสุดได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ที่กรรมการและสมาชิกมาทำงานร่วมกันและเป็นแหล่งความรู้ของผู้ที่สนใจ สำหรับปัญหาที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ขาดแรงงานช่วงฤดูทำนา ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย ตลอดจนการมีส่วนร่วมของกรรมการและสมาชิกยังน้อย วิธีการแก้ไข คือ ขยายการผลิตไปยังสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียง ฝึกเยาวชนให้ทอผ้า ฝึกแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายมากขึ้น และกระตุ้นกรรมการและสมาชิกให้มาทำงานร่วมกันที่ศูนย์เรียนรู้ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ คือ การฝึกฝนเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์และการตลาด รวมทั้งการหาแนวทางวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและหาแนวทางลดต้นทุนการผลิต และ

นิตยา อินทร์บัว (2551) ได้ทำการศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นลูกค้ำของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่ากรรมการและสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นลูกค้ำของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีความสามารถในการส่งชำระหนี้เงินกู้ยืมจากธนาคารได้โดยมีประสิทธิผลในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มีประสิทธิผลค่อนข้างมากและมีกระบวนการในการบริหารจัดการเฉลี่ยอยู่ในระดับที่มีประสิทธิผลค่อนข้างมากเช่นกัน พร้อมทั้งมีกระบวนการในการบริหารจัดการของกลุ่มมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานของกลุ่มในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือถ้ากลุ่มมีกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มตามกระบวนการที่กำหนดอยู่ในระดับใดก็จะ

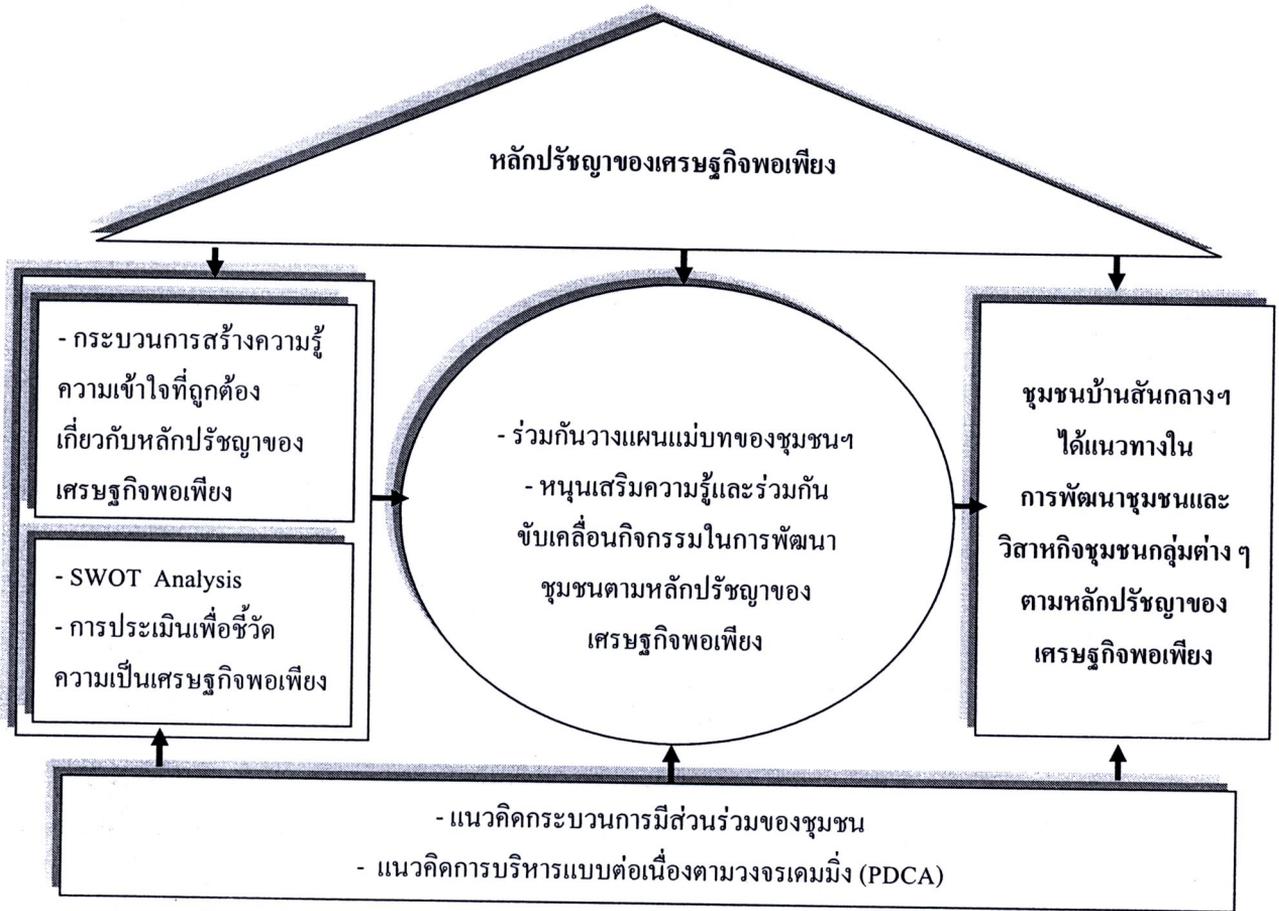
ส่งให้กลุ่มมีประสิทธิผลในการดำเนินงานในระดับเดียวกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สำหรับในด้านปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร คือ ขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องตลอดจนการมีปัญหาในเรื่องของการขาดตลาดเพื่อรองรับสินค้าและบริการของกลุ่มฯ นอกจากนั้น

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2544) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองใช้รูปแบบของกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมกับกลุ่มสะสมทุนที่จัดตั้งขึ้นมาตามแนวคิดของชาวบ้าน เพื่อให้กลุ่มสะสมทุนสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน และเพื่อให้กลุ่มสะสมทุนเป็นแหล่งเงินทุนให้กับชุมชนและสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (PAR) กับกลุ่มตัวอย่าง 2 หมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเครดิตยูเนียนสารภี มีอัตราการขยายตัวของเงินทุนเรือนหุ้นค่อนข้างสูง และมีอัตราการเพิ่มขึ้นของสมาชิกค่อนข้างสูงและสามารถปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกได้นำไปลงทุนประกอบอาชีพ ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างที่มีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน สำหรับอีกกลุ่มตัวอย่างคือ บ้านป่าสักน้อย กลุ่มตัวอย่างนี้มีอัตราการขยายตัวของเงินทุนเรือนหุ้นค่อนข้างต่ำ และอัตราการเพิ่มขึ้นของสมาชิกก็ต่ำเช่นกัน แต่กลุ่มก็สามารถปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพและเพื่อการศึกษาของบุตรได้ ดังนั้นการดำเนินงานของกลุ่มนี้จึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และมีการพัฒนาค่อนข้างช้า ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างประสบความสำเร็จในการดำเนินการได้แก่ สมาชิกและกรรมการมีความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของเครดิตยูเนียน คณะกรรมการมีความเสียสละและมีคุณธรรม การมีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ การมีระบบสวัสดิการคุ้มครองสมาชิก มีการให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง และมีระบบเครือข่าย ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนากลุ่มได้แก่ ผู้นำชุมชนไม่ให้การสนับสนุน เกิดความแตกแยกในชุมชน ถูกต่อต้านจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ ความไม่เข้าใจหลักการของเครดิตยูเนียนอย่างแท้จริง กลุ่มมีเงินทุนน้อย คณะกรรมการไม่มีความเสียสละ และระยะเวลาในการวิจัยสั้นเกินไป สำหรับข้อแนะนำที่ได้จากการศึกษาคือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการออมในชุมชนควรจะร่วมมือกันศึกษาและพัฒนา รูปแบบของกลุ่มสะสมทุนให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ทราบถึงข้อดี ข้อเสียของกลุ่มสะสมทุนในรูปแบบต่างๆ และให้ชุมชนได้ตัดสินใจเลือกกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมเอง องค์การบริหารส่วนตำบลควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการออมทรัพย์ของชุมชน ควรมีการฝึกอบรมทางด้านบัญชีและทบทวนบทบาทของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลควรจะมีความจริงใจในการแก้ปัญหาด้านเงินทุนจนให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถที่จะพัฒนาแหล่งเงินทุนของตนเองให้มีความยั่งยืนต่อไป นอกจากนั้น

สุขุมาลย์ หมั่นเจริญ (2543) ทำการศึกษาการจัดการธุรกิจชุมชน ไร่ไทย : มิติหนึ่งของการส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น เป็นการทำการศึกษาระบบการจัดการธุรกิจชุมชน ไร่ไทยและการส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยทำการศึกษามรรคีย์ชุมชน ไร่จากการศึกษาพบว่า ระบบการจัดการธุรกิจชุมชน ไร่ยังต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญคือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประกอบการ การเลือกรูปแบบของธุรกิจ การจัดการด้านการตลาด การควบคุมคุณภาพ วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ การจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการขาย รวมถึงการบริหารและการจัดการด้านการเงิน บัญชีและบุคลากร ส่วนในด้านของการส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น พบว่าต้องมีการประสานความร่วมมือกันหลายฝ่ายทั้งกิจการ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ไร่ไทยนั้นควรดำเนินการในรูปแบบธุรกิจขนาดเล็กและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ควรให้มีการให้ความรู้การให้เกิดการสร้างอาชีพและการสร้างเครือข่ายในชุมชน ตลอดจนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

โครงการวิจัยการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยจะเริ่มศึกษาทำความเข้าใจลักษณะบริบทชุมชนบ้านสันกลางในด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ทูทางสังคม และศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักของชุมชนและศึกษาวิธีการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ของชุมชนและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนบ้านสันกลาง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในปัจจุบันและจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเกษตรกรในชุมชนตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้จักตนเอง เรียนรู้จักโลกภายนอก กำหนดวิถีชีวิต (เรียนรู้การจัดการชุมชน) ให้กับสมาชิกเกษตรกรและผู้นำในชุมชน และร่วมกันจัดทำแผนชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนฯ ที่ผ่านมา ไปพร้อมกับการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับสมาชิกในชุมชนฯ ประเมินศักยภาพของชุมชน ศึกษาคุณงานต้นแบบ กำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน ทำการประชาสัมพันธ์แผนชุมชนระหว่างสมาชิก ผู้นำชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐฯ ที่เกี่ยวข้อง และทีมงานนักวิจัย หาแนวทางในการพัฒนาชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชน และพัฒนากลุ่มฯต่าง ๆ ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งทำการประเมินผลหรือตรวจสอบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำปาหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ที่ได้ร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดของการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

